

Janusz Ostrowski^{1,2}, Bolesław Rutkowski^{2,3}¹III Oddział Chorób Wewnętrznych i Nefrologii Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego we Wrocławku²Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego³Katedra i Klinika Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego Część VII. Prof. dr hab. med. Andrzej Manitius

Honorary Members of the Polish Society of Nephrology Part VII. Professor Andrzej Manitius

ABSTRACT

In this issue of Forum Nefrologiczne we are pleased to continue a series of publications started in 2013 and describing the Honorary Members of the Polish Society of Nephrology. The series started with the presentation of the first President of the Society, professor Tadeusz Orłowski, the renowned internist, nephrologist and transplantologist. The article published in the previous issue of Forum portrayed the world-famous nephrologist, the American — Franklin Harold Epstein. This work sets to present professor Andrzej Manitius, the co-founder of the Polish Society of Nephrology, the former Head of the Renal Diseases Department at the Medical Academy

in Gdańsk, the creator of the first dialysis centre in Northern Poland, and last but not least, the person of great contribution in the development of the Polish nephrology and dialysis treatment. The suggested order of presentation of the outstanding representatives of nephrology is by no means accidental as professors Andrzej Manitius and Franklin Epstein remained in very close co-operation being close friends as well. They would frequently pay visits to each other's clinics, they wrote numerous scientific works on essential subjects that were later published in renowned journals.

Forum Nefrologiczne 2014, vol 7, no 3, 209–213

Key words: Polish Society of Nephrology, honorary members, history of nephrology

Niniejszy artykuł jest kontynuacją serii prac dotyczących Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego (PTN), którą autorzy rozpoczęli w 2013 roku. Dotychczas ukazało się sześć publikacji. W pierwszej z nich przedstawiono postać profesora Tadeusza Orłowskiego, wybitnego polskiego internisty, nefrologa i transplantologa, pierwszego przewodniczącego PTN. W ostatnim numerze „Forum Nefrologicznego” bohaterem był profesor Franklin Harold Epstein, światowej sławy nefrolog, przyjaciel Polski, doktor *honoris*

causa Akademii Medycznej w Gdańsku. W niniejszym artykule przedstawiono postać profesora Andrzeja Manitiusa, byłego Kierownika Kliniki Chorób Nerek Akademii Medycznej w Gdańsku, twórcę pierwszego w północnej Polsce ośrodka dializ, wielce zasłużonego dla polskiej nefrologii i dializoterapii, współzałożyciela PTN. Przedstawianie postaci profesora Andrzeja Manitiusa po publikacji dotyczącej profesora Franklina Epsteina nie jest przypadkowe. Profesorowie bardzo ściśle ze sobą współpracowali, przyjaźnili się, odwiedzali

Adres do korespondencji:

dr n. med. Janusz Ostrowski
Wojewódzki Szpital Specjalistyczny
III Oddział Chorób Wewnętrznych
i Nefrologii
ul. Wieniecka 49, 87–800 Wrocławek
tel.: 54 412 96 00, faks: 54 412 96 10
e-mail: ostryjan@poczta.onet.pl

Rycina 1. Profesor Andrzej Manitius jako student medycyny w Liège w Belgii, 1946 rok (ze zbiorów prof. Bolesława Rutkowskiego)

Rycina 2. Prof. dr hab. med. Andrzej Manitius (fot. ze zbiorów prof. Bolesława Rutkowskiego)

swoje kraje, wspólnie pracowali nad istotnymi zagadnieniami, publikowali wspólne prace w renomowanych czasopismach. Warto podkreślić, że autorzy niniejszego opracowania uznają profesora Andrzeja Manitiusa za swojego Mistrza, jednego ze swoich Nauczycieli i mają wobec Niego ogromny dług wdzięczności [1, 2].

Andrzej Manitius urodził 15 stycznia 1927 roku w Pabianicach w rodzinie lekarskiej. Tam rozpoczął naukę w szkole powszechnej. Podczas II wojny światowej początkowo mieszkał w Pabianicach, a następnie w Warszawie, gdzie kontynuował naukę w ramach tajnego nauczania i jednocześnie pracował. Tam też walczył w Szarych Szeregach, a potem w czasie powstania warszawskiego w Armii Krajowej. Po jego tragicznym zakończeniu został wywieziony do Niemiec. Po wojnie wyjechał do Belgii, gdzie rozpoczął studiowanie medycyny na Uniwersytecie w Liège. W 1947 roku powrócił jednak do kraju i został przyjęty na II rok studiów na Wydziale Lekarskim Akademii Lekarskiej w Gdańsku. Jeszcze jako student rozpoczął pracę zawodową w Zakładzie Chemii Fizjologicznej pod kierunkiem legendarnego profesora Włodzimierza Mozołowskiego, który wywodził się z Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie i był jednym z założycieli Akademii Lekarskiej w Gdańsku. W 1952 roku Andrzej Manitius ukończył studia z wyróżnieniem, otrzymując tytuł lekarza (ryc. 1).

▶▶ W 1952 roku Andrzej Manitius ukończył studia z wyróżnieniem, otrzymując tytuł lekarza ◀◀

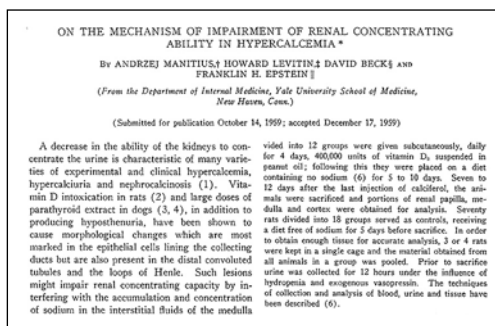
W tym samym roku został zatrudniony jako wolontariusz w II Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Gdańsku kierowanej przez profesora Stanisława Wszelakiego, a po jego śmierci w 1956 roku przejął ją prekursor gdańskiej nefrologii — profesor Jakub Penson. Profesor Manitius zawsze czuł się uczniem obydwu Mistrzów: w zakresie biochemii i patofizjologii — profesora Włodzimierza Mozołowskiego, a w zakresie interny i nefrologii klinicznej — profesora Jakuba Pensona. W 1956 roku otrzymał tytuł doktora nauk medycznych, w tamtych czasach „kandydata nauk”, a także został pracownikiem etatowym Kliniki, w której przechodził kolejne szczeble kariery zawodowej: asystenta, starszego asystenta, adiunkta. W 1963 roku otrzymał tytuł docenta habilitowanego. W 1964 roku docent Andrzej Manitius zainicjował działalność jednego z pierwszych w Polsce, a pierwszego w północnej Polsce ośrodka dializ (ryc. 2).

W 1970 roku nastąpiła reorganizacja uczelni. Na podstawie funkcjonujących trzech klinik internistycznych powstał Instytut Chorób Wewnętrznych, który podzielono na kilka bardziej wyspecjalizowanych jednostek. Powstała wówczas Klinika Chorób Nerek jako jedna z dwóch jednostek wywodzących się z II Kliniki Chorób Wewnętrznych kierowanej w latach 1949–1969 przez wspomnianego już profesora Jakuba Pensona. W tymże właśnie roku profesor Andrzej Manitius został Kierownikiem

Kliniki i jednocześnie Zastępcą Dyrektora Instytutu ds. Dydaktyki, którą to funkcję pełnił w latach 1970–1978. W 1973 roku otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1980 roku tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1978–1981 pełnił funkcje Prorektora Akademii Medycznej w Gdańsku ds. Nauki. W 1980 roku wspólnie z profesorem Jerzym Dybickim, Kierownikiem I Kliniki Chirurgii Ogólnej, zapoczątkowali program przeszczepiania nerek w Gdańsku. W roku 1985 został wybrany na stanowisko Dyrektora Instytutu Chorób Wewnętrznych i funkcję tę piastował przez dwie kadencje do 1991 roku. Kliniką Chorób Nerek kierował przez 22 lata, w 1992 roku przedwcześnie przeszedł na emeryturę w wieku 65 lat z powodu ciężkiej choroby.

Profesor odbył wiele staży naukowych. Sześciokrotnie przebywał w *Yale University Medical School* jako stypendysta fundacji Rockefellera w charakterze *Visiting Assistant Professor* oraz w *Harvard University Medical School* jako *Visiting Professor*. Warto podkreślić, że podczas jednego z pobytów w Stanach Zjednoczonych kierował nefrologiczną pracownią naukową, co w tamtych czasach było znaczącym osiągnięciem. Imponujący jest także dorobek naukowy Profesora, który był głównym autorem lub współautorem ponad 200 prac naukowych, z których duża część ukazała się w piśmiennictwie zagranicznym. Część z nich opublikował wspólnie ze światowej sławy nefrologiem profesorem Franklinem Epsteinem czy z profesorem Patricio Silva. Pośrednio do dorobku naukowego Profesora należy także zaliczyć kolejne 200 publikacji przygotowanych przez Jego licznych wyróżniających się uczniów i wychowanków [3, 4].

Zainteresowania naukowe Profesora miały bardzo szeroki zakres. Początkowo miała na nie wpływ praca w Zakładzie Chemii Fizjologicznej i koncentrowały się one na niezwykle istotnych i trudnych zagadnieniach gospodarki wodno-elektrolitowej w ustroju. Późniejsze prace powstałe podczas staży naukowych w Stanach Zjednoczonych koncentrowały się wokół badań nad zdolnością zagęszczania moczu w nerkach i wpływem na nie różnych czynników. Zajmował się w tym czasie także metodami izolacji błon komórkowych z kory nerek, a także aktywnością enzymu Na-K-ATP-azy w nerkach i jej zależnością od transportu cewkowego sodu. Wszystkie te prace były i do tej pory są bardzo często cytowane przez innych autorów w światowym piśmiennictwie medycznym (ryc. 3, 4).

Rycina 3. Kopia artykułu współautorstwa profesora Andrzeja Manitiusa zamieszczonego w „Journal of Clinical Investigation” w 1960 roku

Rycina 4. Profesor Andrzej Manitius (pierwszy z lewej) w towarzystwie prof. Kazimierza Bączny i Jana Knapowskiego podczas międzynarodowego sympozjum *Biochemistry of the Kidney* w Gdańsku, 1973 rok (fot. ze zbiorów prof. S. Angielskiego)

Po objęciu kierownictwa Kliniki Chorób Nerek Profesor rozpoczął budowanie własnego zespołu badawczo-klinicznego. Wprowadził wiele nowych metod i technik badawczych, między innymi oryginalny model przewlekłej niewydolności nerek (PNN) u szczurów. Do najważniejszych tematów badawczych należały: zagadnienia patofizjologii i kliniki ostrej i przewlekłej niewydolności nerek, historia naturalna nefropatii, problem zakażeń układu moczowego, zwłaszcza bakterii bezobjawowej, patogeniza zaburzeń metabolicznych węglowodanów i tłuszczów w PNN, badania nad mechanizmem działania leków moczopędnych, stosowanych w nadciśnieniu tętniczym i przeciwbakteryjnych. W późniejszym okresie dominowały badania nad wpływem leczenia niedokrwistości za pomocą erytropoetyny i zmian jakościowych erytrocytów w czasie leczenia tym lekiem [5].

▶▶ Profesor odbył wiele staży naukowych. Sześciokrotnie przebywał w *Yale University Medical School* oraz w *Harvard University Medical School* jako *Visiting Professor* ◀◀

Rycina 5. Profesor Andrzej Manitus z Zespołem Kliniki Chorób Nerek Akademii Medycznej w Gdańsku, 1977 rok. Na zdjęciu (w rzędzie górnym od lewej): dr Zbigniew Zdrojewski, dr Alicja Wielgosz, Janusz Brewka — pacjent, prezes pierwszego w Polsce Klubu Dializowanych, dr Alicja Brylowska, dr Jolanta Bober, dr Bolesław Rutkowski (w rzędzie środkowym od lewej): dr Barbara Porzezińska, prof. Andrzej Manitus, dr Tomasz Rzewuski, dr Tadeusz Suchecki, dr Janina Margules (w rzędzie dolnym od lewej): dr Elżbieta Sokołowska-Spineter, dr Małgorzata Nawtowicz-Stonievska, dr Grażyna Zdrojewska (fot. ze zbiorów prof. Bolesława Rutkowskiego).

▶▶Do jednych z największych osiągnięć organizacyjnych Profesora należy zaliczyć piastowanie funkcji Przewodniczącego Krajowego Zespołu Specjalistycznego ds. Nefrologii◀◀

Oprócz prac naukowych zamieszczanych w licznych czasopismach medycznych, profesor Andrzej Manitus był także autorem wielu rozdziałów w podręcznikach dotyczących chorób wewnętrznych i nefrologii. Do najważniejszych z nich należy zaliczyć rozdziały w takich dziełach, jak *Nauka o chorobach wewnętrznych* i *Choroby nerek* pod redakcją innego wybitnego polskiego internisty i nefrologa — profesora Tadeusza Orłowskiego, *Choroby wewnętrzne* pod redakcją profesora Andrzeja Wojtczaka czy napisana wspólnie z synem Jackiem, obecnie profesorem, monografia zatytułowana *Leki moczopędne*. Wszyscy, którzy spotkali Profesora na swej drodze życiowej i zawodowej, mogą potwierdzić, że Profesor, pisząc książki i prace naukowe, prowadząc wykłady i kursy dla lekarzy, potrafił nawet najbardziej zakłame procesy fizjologiczne przedstawić w zrozumiały dla odbiorców sposób, posługując się piękną polszczyzną (ryc. 5).

Profesor Andrzej Manitus wykształcił liczną grupę lekarzy, którzy później obejmowali kierownicze stanowiska w szpitalach różnych szczebli, w tym akademickich. Był promotorem dwudziestu przewodów doktorskich, między innymi Bolesława Rutkowskiego, Alicji Wielgosz, Zbigniewa Zdrojewskiego, Macieja Niemierko, Grażyny Zdrojewskiej, Elżbiety Spineter-Sokołowskiej, Anny Sulima-Gillow oraz

opiekunem pięciu przewodów habilitacyjnych późniejszych profesorów: Edmunda Nartowicza (Kierownik Kliniki Kardiologii i Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Bydgoszczy), Marka Hebanowskiego (kierownik Katedry i Zakładu Medycyny Rodzinnej), Zygmunta Chodorowskiego (kierownik I Kliniki Chorób Wewnętrznych i Ostreżych Zatruc), Bolesława Rutkowskiego, swojego następcy (kierownik Kliniki Chorób Nerek, a następnie Kliniki Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych), Jacka Manitiusa (kierownik Kliniki Nefrologii, Nadciśnienia Tętniczego i Chorób Wewnętrznych w Bydgoszczy) [6].

Poza pracą zawodową profesor Andrzej Manitus był także bardzo aktywny w pracach wielu polskich i zagranicznych towarzystw naukowych. Był prezesem Oddziału Gdańskiego Towarzystwa Internistów Polskich, a także współzałożycielem, a następnie Wiceprezesem Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Przez wiele lat pełnił też funkcję Zastępcy Przewodniczącego Komisji Nefrologicznej Komitetu Patofizjologii Klinicznej Wydziału VI Polskiej Akademii Nauk. Z zagranicznych towarzystw należy natomiast wymienić *International Society of Nephrology*, *European Dialysis and Transplant Association* czy *American Federation for Clinical Research*. Profesor był także członkiem kolegiów redakcyjnych „Polskiego Archiwum Medycyny Wewnętrznej”, „Polskiego Tygodnika Lekarskiego”, „Materia Medica Polona” i innych. Do jednych z największych osiągnięć organizacyjnych Profesora należy zaliczyć piastowanie funkcji Przewodniczącego Krajowego Zespołu Specjalistycznego ds. Nefrologii powołanego w 1984 roku. Podczas ośmiu lat kierowania Zespołem liczba osób objętych leczeniem nerkozastępczym trzykrotnie wzrosła. Stało się tak dzięki wielkiemu zaangażowaniu Profesora w stworzenie przychylnej atmosfery dla rozwoju zwłaszcza dializoterapii w Polsce. Warto wspomnieć, że Jego działania stały się podstawą do sukcesów kolejnych etapów Programu Poprawy i Rozwoju Dializoterapii, który kontynuowany był przez Jego następcę. Niewątpliwym osiągnięciem realizacji tego programu stało się zapewnienie dostępu do leczenia dializami wszystkich pacjentów wymagających tej formy terapii. Za swoje osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne Profesor został wyróżniony wieloma odznaczeniami naukowymi, resortowymi i państwowymi [7].

Profesor Andrzej Manitus zmarł po długiej chorobie 8 października 2001 roku. W uroczystościach pogrzebowych na Cmentarzu Komu-

nalnym w Sopocie, oprócz rodziny, wzięła udział grupa współpracowników i uczniów Profesora.

W czasie sesji naukowej zorganizowanej z okazji 40-lecia działalności Kliniki, która odbyła się 3 grudnia 2011 roku w sali wykładowej profesora Stanisława Wszelakiego, odsłonięta została tablica pamiątkowa poświęcona profesorowi Andrzejowi Manitiusowi. Duża część wykładu profesora Bolesława Rutkowskiego wygłoszonego z tej okazji była zadedykowana profesorowi Andrzejowi Manitiusowi, jego działalności i osiągnięciom. Świadczy to o tym, jak bardzo uczelnia doceniała i nadal docenia wkład, jaki miał Profesor w jej rozwój (ryc. 6).

Podsumowując to krótkie opracowanie, należy stwierdzić, że profesor Andrzej Manitius był wybitnym internistą i nefrologiem, a także doskonałym znawcą biochemii i patofizjologii nerek. Dla wszystkich był wzorem dbającego o pacjentów lekarza, znakomitego dydaktyka, prawdziwego uczonego oraz świetnego organizatora. W Gdańsku stworzył szkołę nefrologiczną, której osiągnięcia do dzisiaj znane są w Polsce i poza jej granicami. Z tego powodu cieszył się w kraju, a także poza jego granicami dużym szacunkiem i uznaniem.

Rycina 6. Tablica pamiątkowa poświęcona profesorowi Andrzejowi Manitiusowi w sali wykładowej im. prof. Stanisława Wszelakiego (fot. Janusz Ostrowski)

Chociaż Profesor z powodu ciężkiej choroby odszedł przedwcześnie, rozpoczęte przez niego dzieło jest z powodzeniem kontynuowane przez liczne grono Jego uczniów.

▶▶ Profesor Andrzej Manitius był wybitnym internistą i nefrologiem, a także doskonałym znawcą biochemii i patofizjologii nerek◀◀

STRESZCZENIE

W obecnym numerze „Forum Nefrologicznego” jest kontynuowana, rozpoczęta w 2013 roku, seria publikacji dotyczących Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Jak wiadomo, serię tę rozpoczęło od przedstawienia sylwetki pierwszego przewodniczącego Towarzystwa, profesora Tadeusza Orłowskiego, wybitnego polskiego internisty, nefrologa i transplantologa. W ostatnim numerze „Forum” bohaterem był światowej sławy nefrolog, Franklin Harold Epstein ze Stanów Zjednoczonych. Obecna praca dotyczy profesora Andrzeja Manitiusa, współzałożyciela Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego, byłego Kierownika Kliniki Chorób Nerek

Akademii Medycznej w Gdańsku, twórcy pierwszego ośrodka dializ w północnej Polsce, wielce zasłużonego dla rozwoju polskiej nefrologii i dializoterapii. Taka kolejność przedstawiania wybitnych postaci w dziedzinie nefrologii jest jak najbardziej uzasadniona, gdyż profesorowie Andrzej Manitius i Franklin Epstein byli bardzo bliskimi współpracownikami i przyjaciółmi, odwiedzali swoje kraje i kliniki, napisali wiele wspólnych prac naukowych na istotne naukowe tematy, które później były publikowane w renomowanych czasopismach.

Forum Nefrologiczne 2014, tom 7, nr 3, 209–213

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Nefrologiczne, członkowie honorowi, historia nefrologii

- Ostrowski J., Rutkowski B. Członkowie Honorowi Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Cz. I. Prof. dr hab. med. Tadeusz Orłowski. Forum Nefrol. 2013; 1: 71–75.
- Ostrowski J., Rutkowski B. Członkowie Honorowi Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Cz. VI. Profesor Harold Franklin Epstein. Forum Nefrol. 2014; 2: 137–140.
- Manitius A., Levitin H., Beck D., Epstein F. On the mechanism of impairment of renal concentrating ability of hypercalcemia. J. Clin. Invest. 1960; 39: 694.
- Rutkowski B. Andrzej Manitius (1927–2001), profesor zwyczajny, kierownik Kliniki Chorób Nerek AM w Gdańsku w latach 1970–1992. Ann. Acad. Med. Gedan. 2002; 32: 473–481.
- Rutkowski B. Andrzej Manitius. Pol. Arch. Med. Wewn. 1994; 92: 203–206.
- Rutkowski B. Klinika Chorób Nerek. Ann. Acad. Med. Gedan. 1995; 25 (supl. 1): 21–37.
- Rutkowski B. Andrzej Manitius (1927–2001) — wybitny klinicysta, wnikliwy i krytyczny badacz, doskonały nauczyciel. Nefrol. Dial. Pol. 2001; 4: 249–250.

Piśmiennictwo